

КЊИЖНИ ФОНД МАНАСТИРА БЕЗДИНА У XVIII ВЕКУ

Манастир Бездин јесте један од најзначајнијих манастира Карловачке митрополије, који је кроз своје векове постојања дао Српској православној цркви више јерараха и патријарха, који су одиграли значајну улогу у културном и духовном просвећивању православних хришћана у Банату. Полазећи од збирних инвентара и рачуна овог манастира из друге половине 18. века, може се детаљно описати књижни фонд, који је био једини поуздан извор достављања књига за богослужење. у том периоду. Ради разјашњења околности под којима је ова библиотека настала, ваља истаћи значај овог књижног фонда, као сведока културних и верских тенденција у српском народу током друге половине 18. века.

Кључне речи: Бездин, библиотека, Банат.

Српски средњевековни манастири који су се нашли после сеобе 1690. године, у оквиру Хабзбуршке монархије, пренели су са собом средњевековну традицију светосавске цркве и постали темељ српске културе и духовности Срба пречана, који су после освајања Баната и пожаревачког мира живели у оквирима нове администрације. Духовни стожери и семеништа духовности, манастири обухваћени у оквиру Карловачке митрополије су у својим ризницама љубормо чували најзначајније споменике српске културе и духовности, међу њима старе србуље и друге књиге намењене богослужењу православне Цркве³. Прохујали векови и различити политички и друштвени фактори, условили су да су књижни фондови мање или више сачувани, а од онога што је сачувано, може се, донекле, стећи слика о садржају манастирских библиотека, које су затечене одмах после повлачења

¹ isidora_iasin@yahoo.com; sasa.iasin@e-uvt.ro

² Рад је настао у оквиру пројекта Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*.

³ Радован Самарџић, Фрушкогорски манастири у српској историји, у Манастири Шишатовца, Нови Сад, 1989, pp. 11 – 19 стр. 13; Динко Давидов, Стилски преображај фрушкогорских манастира, у Манастири Шишатовца, Нови Сад, 1989, pp.41-56, стр. 54, Чедомир Денић, Библиотека манастира Шишатовца, у Манастири Шишатовца, Нови Сад, 1989, pp. 397-410, стр. 401;

Саве и Дунава као границе између Хабзбуршке империје и Порте. Свакако су манастири својим књижним фондовима доказивали и своје средњевековно порекло⁴ а својим даљим квантитативним и квалитативним развојем, стали у оновремене токове литургијског живота и токове развоја европске културе. У нашем времену, на временско растојање и у другим културним, политичким и друштвеним приликама библиотекарство је позвано да одговори на велика питања о устројству, раду и садржају наших библиотека најпре у хабзбуршкој монархији па и касније⁵.

Српска висока јерархија је увидела да је после пожаревачког мира на простору карловачке митрополије уследило повољно време за стабилизацију духовног живота. Напоре са тим Хабзбуршка монархија је већ одавно сигнализирала и нове културне токове и модернизацију и реформу друштва. Са друге стране римокатоличка пропаганда унијаћења никада није напустила идеју да се нови српски поданици, и не само они, већ и сви православни поданици, приволе *милом или силом*, и прихвате унију. Уз то, треба напоменути и борбу српске јерархије и српских интелектуалаца за духовну и културну еманципацију. У тим условима треба пратити преображај манастирских библиотека, које су, поред неколицине епископских и парохијских библиотека, остале једине поуздане и свеобухватне употребљиве српске књижнице.

Најбољу слику о стању манастирских библиотека дала је канонска визитација манастира која је спроведена на иницијативу карловачког митрополита 1733. године. Ове визитације су од великог значаја пошто су установиле књижни фонд који је затечен на територији Карловачке митрополије, али су постале и од пресудног значаја пошто су зацртале правац у којем би се развијале у будућност манастирске књижнице. Књиге су приликом пописа ушле у својеврсни манастирски духовни пантеон, те је њихово сврставање са осталим утварама и богослужбеним предметима књигама давало додатну светост у наилазећој просветитељској мисији друштва са половине XVIII века.

Манастир Бездин који своје постојање везује за племените Јакшиће и Текелије, и друге српске благородне породице из Поморишја, постао је главно духовно стециште Срба пречана у Поморишју. Живот у оквиру нове администрације одвијао се између борбе за опстанак и доказивање власништва над иметком са једне стране и борбе за обнову манастирске економије,⁶ са друге стране. У овом процесу еманципације свакако је и манастирска библиотека прошла кроз све оне трзајеве којима су биле изложене и све остале манастирске књижнице Карловачке митрополије. Епископ

⁴ Жарко Војновић, *Преображај библиотеке српских манастира на подручју Карловачке митрополије у XVIII веку*, у Читалиште, 23 (новембар, 2013), pp. 45-51, стр. 51.

⁵ Жарко Војновић, *Како написати историју српских манастирских библиотека*, у Гласник Народне библиотеке Србије, 2014/15, стр. 97-106.

⁶ Стеван Бугарски, Љубомир Степанов, *Манастир Бездин*, Савез Срба у Румунији, 1999, стр. 68.

темишварски Николај Димитријевић је међу првим темишварским архијерејима организовао допремање рускословенских богослужбених књига из Русије. Сам Темишвар постао је главно одредиште за куповину рускословенских богослужбених књига, нарочито после објављивања *Свештеничких правила*, митрополита Викентија Јовановића а касније и одредаба Павла Ненадовића⁷. Како је у међувремену живот у инославну државу постао и проблем професионалног опстанка, оплемењивање старе манастирске библиотеке означило је не само замену дотрајалог књижног фонда новим богослужбеним књигама, него покушај набавка књига првенствено је било питање професионалне еманципације. У ту сврху су и свештеничка правила одређивала које све богослужбене књиге треба да поседују парохијски свештеници, који би на основу руских приручника и катихизиса могли да се боре успешно против унијаћења.

Један од пресудних тренутака у вековном битисању бездинске обитељи, означила је 1737. година, када је братство манастира Винче, бежећи испред турске одмазде, нашло уточиште у Бездину. Винчански настојатељ Теодосије Веселиновић, је од темишварског епископа Николаја Димитријевића добио дозволу да се настани са својим братством и свим драгоценостима у Бездину. Убрзо после тога је цео инвентар винчанске обитељи услед сједињења са домаћом обитељи прешао у власништво манастира Бездина. То се свакако може видети и из каснијих пописа манастирске библиотеке, где су наведене и поједине *винчанске књиге*. Ту се на првом месту налази оковано Свето Јеванђеље, које је манастиру Винчи поклонили београдски рибарски цех 1731. године. А осим овог јеванђеља су винчански монаси овде донели један рукописни апостол и псалтир⁸. О броју књига у манастиру Бездину, немамо поуздана сведочанства у првој половини осамнаестог столећа

⁷ Владислав Пузовић, *Утицај духовног регуламента (1721) на свештеничка и монашка правила митрополита београдско-карловачког Вићентија (Јовановића)*, у Зборник Матице Српске за историју, 90, Нови Сад, 2014, pp. 37-54, стр. 42. Вредно је напоменути да су се овде нашле и најзначајније књиге које се тичу административног и духовног живота и организовања саме Цркве које су почели спроводити и карловачки митрополити према начелима руске духовности. Духовни регуламенти и монашка правила су само два примера који сведоче да је српској високој јерархији професионална еманципација значила опстанак уз помоћ руске богословске мисли, што је са собом свакако повлачило и учвршћивање руско словенске редакције језика у црквену употребу.

⁸ Жарко Војновић, *Библиотека манастира Бездина према инвентару из 1783. године*, у Темишварски зборник, 10, Нови Сад, 2018, pp. 95 - 116, стр. 98 - 99; Апостол, инв. бр. 1768, белина предњег омота: (Sij Apostol Manastjra Vjn-e jzddadesÄ od dhwjka Ćerasjma stülenj-anjna prij jgümenu Pašaj 1733 g Ćla 1 dne); исто, стране 1-10: (Seä Apostol Manastjra Vjn-e prjlo`j Ćerasjm ieromonah9 manastjre Stülenj-eskagw mesÄca Ćla 1, 1733. g; Псалтир, инв.бр. 1764, стране 2-16: (Ex libris Georgi Ioanovici...yaltjr9 mne g|nagw vo ieromonas| Tewdosäa Veseljnovj-a igümana Što šosenia objtelj Vjn-j zobomja, jde` e obraz9 -üdesnj Pšia Bgdjcej obretaešÄĀ Ć` e kupjh9 c|noĀ zlatnjka 1739 gdxje v9 [anc] Petrovaradjskom9, meseca aügüsta den 19), (АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске*),

осим једног извештаја из 1746. године, када је поменуто да је манастирска библиотека бројала само 59 књига, док је суседни манастир Ходош 1733. године поседовао чак 90 књига⁹.

Архивски документи представљају најпоузданија сведочанства о библиотеци манастира Бездина, на основу којих се може утврдити кретање књижног фонда у овом манастиру током друге половине осамнаестог столећа. На првом месту ту су инвентари манастирске обитељи, који су сигурни показатељи економије и развита административне, духовне и културне делатности. Очувана архивска грађа манастира Бездина из XVIII века сачувала је четири инвентара овог манастира, који чине основу за истраживање повеснице манастирске књижнице у овом периоду. Реч је о инвентарима за 1751, 1782, 1783¹⁰ и 1785. годину.

Опис инвентара

Инвентари су писани на табацима хартије, а међусобом су табаци пришивени обичним концем који је на полеђини последњег табака, запечаћен црвеним воском и манастирским печатом. У заглављу сваког табака стоји наслов инвентара:

- Inventariŭm' æ veSej dvj`jmjh' j nedvj`jmjh' veljkagw vjda obr|taÈŠisĭ bo pristavljeniÈ Arhimandrjta àeodosāi Veseljnovj-a, vo Sto Vovedenskom' Mĭstjr| Bezdjn| ia`e evjdentjrasĭ 7ĭgw 9 gw ianŭ sl}dovateln|!
- Opjsanĕ veSej Crkovnjh' v' Mĭstjr| ia`e obr|taÈt' v' konc| segw 782|ta.
- Inventariŭm' veSej j prjta`anāĭ' dvj`jmjh' j nedvj`jmjh' Mĭšjra Bezdjna, iako j opjsanie Crkve j pro-ag zdania tog, v' 1|t| 783prj eohodŭ jz Mĭšjra Egw Preosĕnstva Čĭjna Paŭla Avakŭmovj-a Èpiskopa pakra-koga, bi v' ega arhmandrjta seÅ obi telj Bezdjna.
- Inventariŭm' veSej prjta`anāĭ' dvj`jmjh' j nedvj`jmjh' Mĭšjra Bezdjna, iako j opjsanie Crkve j pro-ag zdania tog, v' 1|t| 785Ŭbw.

Из приложеног можемо видети да су инвентари сачињени на крају административне године (1750, 1782 и 1785), док је инвентар за 1783. годину највероватније сачињен приликом примопредаје администрације манастира из руке епископа Павла Авакумовића на руке архимандрита Герасима Адамовића.

Сами инвентари садрже тематска поглавља, који су уједно и јасни топографски показивачи где се шта налазило а и сумарни описи манастирских добара. Тако на пример срећемо описана добра од сребра, свештеничких одора, црквених књига, бакра и калаја, до описа инвентарисаних добара у шталама, палинкарама, винограду, кухињи па све до архимандритске ке-

⁹ Жарко Војновић, *Библиотека...*, стр. 99

¹⁰ На основу овог инвентара истраживач Жарко Војновић је објавио студију, која је дала повод овом истраживачком подухвату (Жарко Војновић, *Библиотека манастира Бездина према инвентару из 1783. године*, у Темишварски зборник, 10, Нови Сад, 2018, pp. 95 - 116).

лије, гостинских келија и келија осталог братства. Компаративном анализом може се стећи увид у кретање броја и жанрова књижног фонда, као што је приказано у следећој табели:

1751		1782		1783		1785	
Назив књиге	бр	Назив књиге	бр	Назив књиге	бр	Назив књиге	бр
Мјена на велјко коло pe-at Moskovsk9	24	Evĝelie Moskov okovano	1	Evĝelie Moskov. Okovano	1	Evĝelie Moskov. okovano	1
Yaltjrov9 veljkjh9 s posl] dovaniem9	2	Evĝelie Moskov okovano	1	Evĝelie Moskov neokovano	2	Evĝelie Moskov neokovano	2
Yaltjrov9 srednjih9 Kievskjh9	3	Evĝelie strastnoe	1	Evĝelie strastnoe	1	Evĝelie strastnoe	1
Triidj postniA veljkjh9 Moskovsk9	2	Evĝelie Lvovsko	1	Edno Evĝelie Lvovsko	1	Evĝelie Lvovsko	1
Oktojha veljkjh9 Moskovsk9	3	Evĝelie vla{ko	1	Evĝelie vla{ko	1	Evĝelie vla{ko	1
Oktojha malj Moskovsk9	1	Apostol9	1	Apostol9	1	Apostol9	1
Pentj kostariona Veljkjh9 Moskovsk9	2	Tjpkon9	1	Tjpkon9	1	Tjpkon9	1
Prolozj za c]lj gd par-eta	4	Minia na veljko kolo	24	Minia na veljko kolo	24	Minia na veljko kolo	24
Trebnjka veljka Moskovsk9	2	Oktojh veljko kolo	3	Oktojha na veljko kolo edno malo	3	Oktojha na veljko kolo edno malo	3
Jrmologah9 srednjih9 moskovsk9	2	Oktojh9 veljko iedno malo	3	Oktojha venecjanska	2	Oktojha venecjanska	2
Trebnjkah9 malj Moskovsk9	2	Yaltjra s posl] edovanien9 na veljko kolo	3	Veljka yaltjra s posleovanien9	3	Veljka yaltjra s posleovanien9	3
Kanonjk na slavŮ Bogrodj-njh9	1	Yaltjra s tolkovaniem9	1	Veljka yaltjra s tolkovaniem9	1	Veljka yaltjra na srednj kolo	2
Ljurgã srednjã kola Moskovsk9	3	Yaltjra na srednj kolo	2	Yaltjra na srednj kolo	2	Veljka yaltjra na malo kolo	1
Ljurgã malaA Moskovsk9	1	Yaltjr na malo kolo	1	Yaltjr na malo kolo	1	Trioda postnij	2
Testamentj srednjã kola Moskovsk9	4	Yaltjr na malo	2	Trioda postnij	2	Trioda cv]tni	2
Evĝã na veliko kolo Moskovsk9	3	Trioda cvitni	2	Trioda cv]tni	2	Trioda cv]tnj Lvovskj	1
-asoslova mala Moskovsk Kievsko	2	Konada prolog	4	Trioda cv]tnj Lvovskj	1	Konada prologov9	4
		Trebnjka veljka	2	Konada prologov9	4	Trebnjka veljka	2
Margjrt9 moskovskij	1	Trebnjka na malo kolo	3	Trebnjka veljka	2	Trebnjka na malo kolo	6
Blagvestnjk Moskovskij	1	Ermologa na srednj kolo	2	Trebnjka na malo kolo	6	Ermologj na srednj kolo	2
Apostolov velikãã kola Moskovskij	2	LãtŮrgã na srednj kolo Moskovsk9	3	Ermologj na srednj kolo	2	LãtŮrgã na srednj kolo Moskovsk9	3
Yaltjtj s tolkovaniem9 Moskov9	1	LãtŮrgã na malo Moskovsk9	1	LãtŮrgã na srednj kolo Moskovsk9	3	LãtŮrgã Mala Moskovsk9	1
Yaltjtj sa stjhovj veljkj Moskovsk9	1	-asoslov9 veljkj Kievskij	1	LãtŮrgã Mala Moskovsk9	1	-asoslov9 Veljki Kievskij	1
-asoslov Kievskij veljkj u trapezj	1	-asoslov9 malj	3	-asoslov9 Veljki Kievskij	1	-asoslov malj	3
		Bogrodj-en9 kanon9 na 8 glasov9	1	-asoslov malj	3	Bogrodj-en9 kanon9 na 8 glasov9	2
		Molebna p]nia	2	Bogrodj-en9 kanon9 na 8 glasov9	1	Molebna p]nia	3
		Molebna ektenia	2	Molebna p]nia	3	Pravjla Sĝjm9 Srpkjm9	2
		Pravjla Sĝjm9 Srpkjm9	2	Pravjla Sĝjm9 Srpkjm9	2	Kanon Pashj	1
		Kuj`jca kanon9 Pashj	1	Kanon Pashj	1	LãtŮrgã Lvovska mala	1
		LãtŮrgã Lvovska	1	LãtŮrgã Lvovska mala	1	Efrem9	1
		Efrem Moskov na veljko kolo	1	Bjblãa u dve -astj	1	Akatjswtar9	1
		Antologon9 gre-eskj	1	Novj Zav]t9	1	Biblie s Novjm9 Zav]tom9	3
				Evĝelie voskresno u-j]telnoe	1	EŇĝelie	1

			Teatron8 hstorj-eskj	1	Propov dj	2
			Trebnjk9 Moskovsk9	1	Ob d9	1
			-jnovnjk9	1	Ve-era	1
			Margrjt9	1	Ėjgrij Nazjazjn9	1
			Sobornjk9	1	Sobornjk9	1
			ApŃol9 Kievskij	1	Margrjt Zlatousta	1
			Kamena v rj	2	Blagv stj æeof jakta	1
			`ezl9	1	Apostol9	1
			Stara triada cv tna	2	Kamen v rj	2
			Oktojh9 v9 slu`bah9 nedelnh9 slavenskij j vla{ kj	1	æatron9	1
			Sobornjk serbskij j vla{ kj	1	Mir s Bogmn9	1
			Ėjgrij Nazjazjn9	1	-jnovnjka	2
			Efrem9	1	Trebnjk9	1
			Mjr9 s9 Bogmn9	1	Tolkovanie necelj EŃgelia	1
			Blagv stnjk9	1	Sãmfonia	1
			Mjneiska propov dej vla{ kj	1	Yaltjr9 s tolkovanem9	1
			Oktojh9 starjnske {tanpe	1	Yaltjr9 stjhotvornij	1
			Margrjt9 vla{ kj	1	`ezl9 pravlenia	1
			ObŠarodna prjvjleĝa slavenskij	1	Sjstema Il Ńrj-eskag zakona	1
			Evglie Moskovsk9 na velikom9 tabakŃ	1	-asoslovac Kievskij	1
			Sobranja jzbranjh9 MŃtv9 vo Vãen {tanpanj	5	Pentjlostar Lvovskij	1
			Propovet9 Geleona u dve -astj	1	Oktojh9 ĝasov9 Bo`jdara	2
			Reglamente9 Il trj-eskjh9 slavenskij	1	Oktojh9 Valaamskij	1
			Pravlja mona{eska latjnskij j slavenskij	1	Ob{tak9 u Valahij	1
			Petra Tretiag j Bsjnskag obãvlenia j ure`denia radj -jna mp{eskag	1	Triad9 cvetnj u Trgvj{tu	1
			Strastna Evgelia	2	EŃgelia strastna	2
			Evhologon9 gre-eskj	1	Zbornjk9 moljtav AM Ėvrgjev-a	5
			Ob d9	1	Prjvjleĝa serbska	1
			Ve-era	1	Petra Tretiag j Bsjnskag obãvlenia j ure`denia radj -jna mp{eskag	1
			SŃmfonia	1	Margrjt9 ¹¹	1
			Sjstema zakona tŃreckag	1	Mjnja•	1
			Yaltir9 s tolkovanem9	1	Evhologon9•	1
			Yaltir9 na stjhove	1	Austrjacj•	1
			Ekonomia florenova	1	Prjvjleĝo nacjo il Ńrkum9•	1
			-asoslov9 s posl dovanãem9	1	Bjblia s f ĝuramj nemecka •	1
			Testament9 u francuskom9 opravj -astj	1	Testament9 rastavl n u futrolj	2
			Slu`ebnjk9 Moskovskij	1	Testament c lokupnj	4

¹¹ • In folio

			Triad9 postnaÅ	1	Triod9 postnij	1
			Yaltir9	1	Biblie	3
			Akatjstara	2	osŕenie Cerkve j veljkag mŕra	1
			Trebjka Lvovska	2	Yaltir9 Kievskij	1
			Ermologa	1	Liturgja	1
			Pravja Serbskjm9 Sŕŕm9	4	Molebna plnia	2
			Crplj put9	1	Ermologa	1
			Rlno oro{eme	1	Slu`ba UspeniE j S. Varvarj	1
			Hjstoria e SlavAnŕh9 Mavrŕlbnja	1	Akatjstar	1
			PraSjca	1	Trebjk razlj-ne potrebe	1
			Zlatoust9 o Sŕŕstvj	1	Pra{tjca	1
			Kvjnta Kŕrcia	1	kwann9 Zlatoust9 o Sŕŕstvj	1
			Pŕendorf	1	Kvjnta Kurcia	1
			O sostoAnj lerrŕalana	1	Istoria slavAnah9	1
			Hjstoria lerrŕaljska k Konstantjnopolska	1	Pŕendorf	1
			Apoftegnat	1	Pravja Serbskjm9 Sŕŕm9	4
			O suzdanej Cerkve Pe-erske	1	Rumv	1
			`ŕŕŕ Sŕŕŕ Varvarj	1	-itje S. Varvarj	1
			Vopna Iljtrj-eskj	3	W Pe-erskoj Cerkvj	1
			Be-kj pashalia	6	Vopna Iljtrj-eskj	3
			Testamenta Kievska	2	Kanonj Pashj	6
			Testamenta Trojtska	1	Lexjkon9 nemjc. latin slav.	1
			Testamenta Moskovska	1	Lexjkon9 slovenskij gre-eskij j latjnskij	1
			Akazjst9 Uspenia j S V. Mu-	1	Oktojh9 vla{kj na 8 glasa	1
			Molebna plnia Moskovsk9	2	Florenova ekonomja	1
			Lexjkon9 treAzj-nj	1	Bjvlia nemecka	2
			Pravjo Sŕjh9 Apoŕl9 vla{kj	1	Pater Avram9	4
			Apokaljysj9	1	Ekonomj {es9 Lexjkon9	2
			Bulj pap9 na treh9 lazjc/h9	1	Hjbn9 Hmlung Lexjkon9	1
			Oktojh9 vla{kj	1	Hjbn9 Cajtung Lexjkon9	1
			Bjbljij u 3-astj	1	Korua kopja	1
			Testament9 cern9 u futrolj u 2-asti	1	E{h9 Vel. Istoria	1
			Testament9 cern9 u futrolj u 2-asti	1	Pontjfkja Rmanorum9	1
			Slu`ebnjka Kievska	2	Orqodoxa konfesia	2
			Polustava	2	Kaqjhjzjs9 (?)	1
			Trioda cv]tna	2	Lexjkon9 Jtalj{ j Latjskij Iljŕj-eskj	1
			Yaltjra	3	Huz Mjtel9	1
			S posl]dovaniem9	1	(?) Puh9	1
			Oktojha	4	Algemajne Cu{aus9	1
			Mjneov9 prazdnj-nj	4	Tjrkj {e Hf e	1
			Mjneov9 ob{tjh9	4	Reglama mjljtarska	1
			Mjneov9 na ŕnŕj	12	Istoria (?) e Adama	1
			-asoslova	2	Pravja S. Apostol9	1
			Kaqjhjzjs9 Moskovskij	1	W (?) j pro-jh9 jspov]Sania	1

			Alfavjta dĥovna	2	Testament -erne u futrolj	2
			Reglamenta dĥovna	2	Testament zelenj u futrolj	2
			O jstjnom9 hrĥianstv]	1	Slu`ebnjka Kievka	2
			Bogmjslie	1	Yaltjr9 s poslĥdovaniem9	1
			Podra`anie Hĥovo	1	Yaltjr9 Moskovskij	1
			LĚhjt9 j lĚhov9	1	Oktohja Zkruga	4
			Gramatjka slavenska	3	mjne	12
			Itjka	1	Mjne prazdnj-ra	4
			Jzv]stie u-j telnoe	1	O Bp] qeologj	2
			Hjstoria serb. Naroda	2	Magzjn9	1
			Hjstoria troianska	1	Mjne op{tak9	4
			Arjtmeljka	1	Ektenia razlj-jt9	1
			BljgpotrebnaĀ Ektenia	1	Apoftegnata	1
			Magzjn9	1	Istoria u Ierusaljnu	1
			Trebnjov9 Moskovskij	5	Pentjkostara	2
			VĀnovskog9 gramatjka nemecka slovenska	1	-asoslovca	2
			Basnj	1	Yaltjra Be-ka	2
			Nomokanon9 rĥopjs9	1	Yaltjr Moskovskij	1
			Prjkladj kako pj{tsĀ komplamentj	1	Yaltjr9 Kievskij	1
			Bĥvar9 00 glava	1	Gamtjke	4
			DesĀtosloviĀ	2	Alfavjta Dĥovna	2
			Historia Troj	1	Reglamenta Dĥovna	2
			Desetoslovie slaveno vla{kj	1	BljgmjsliĀ	1
			Pĥt9 spasenia rĥopjs9	1	Basnj (?)	1
			Katavasiar9 troĀzj-en9 slavenskijm] slovamj	1	Arjtmeljka	1
			Edna uniatskij Bla`skj katjhzjs9	1	Kacjhzjs9 Moskovskij	1
			Yaltjr9 Kiev. Malj	1	W ktjnom9 Hĥjanstv]	1
			Jzv]stie u-j telnoe iereem j diakonŭ	1	Podra`anie Hĥovo	1
			Slaveno serbskij magzjn9	1	LĚhjt9 j lĚhov9	1
			Kalendar9 neĥjtskij Be-kj 771]ta	1	Put9 Spasenia rukopjs9	1
			KratkaĀ skazania o Bp]	1	TroĀnska istoria	1
			Epjt9m9	1	(?) Kievskij	1
			Veljkj bĥvar9 Venecjanskij	1	Istoria Serbskag9 naroda	2
			Veljkj bĥvar9 Be-kj	1	W Antjhrjstu	1
			Veljkj bĥvar9 latjnskij slavenskij j moskovskij	1	kjka	1
			Pla- Serbij	1	Na-atkj lazjka	1
			Kratkoie nastavljenie o t]lŭj krove Hĥove	1	Na-alo pjsmen9	1
			Bĥvara mala moskovskij	5	Iestoslovia	2
			Kalendar9 vla{kj na 00 g]d]na	1	Kompljment9	1
			Ermologa gre-eska	1	Na-alo U-enia Lazarevj-a	1
			O Antjhrjstj]	1	Nomokanon rukopjs9	1
			Kodex aĥtriatjklŭ9	1	Jzv]stie w slu-aĥ9 prj liturgje	1

			Ilörj-eskag naroda prjvylegün9 latjnskj	1	Destoslovie M. Moŕsea	1
			Ilörj {es9 reglament9	1	Īnecetura kre{tjnlor9	1
			Kaligrafia	1	Kalendar na DO lta	1
			Pravoslavni katjhjzjs9 nemeckij	1	Liturge s latjnskjm9	2
			Vajs9 Manov Lexikon8	1	ermologon9	1
			Hjbners9 Cajtungs9	1	Biblia u futrolj nemecka	1
			Hjbners9 Handlungs9	1	Bj {jng9 Gwgrafia	9
			Kornua kopia	1	Bjblj {j storia	1
			Ekonomj {es9	1	Testament	1
			Petr9 Abraham9 Īllas9 Erc9	1	Evgelia j Apostol9 nedeljm9 j prazdnjkum9	2
			Reglament9 Miljtarskij	1	Kajzerljhe rajte gamatjka	1
			Kah9 buh9	1	Langs9 latjnska gamatjka	1
			Abbjldüs9 tjrkj {es9 hofs9	1	VuAnovskog9 gamatjka nem].j slav.	1
			Algemajner9 cu {mul90	1	S Petr9 Burg9 gamatjka nem. j slav.	1
			Lexikon9 jtaljko latjno ililöj-eskij	1	Nema-ka j Italjanska gamatjka	1
			Huz9 magzjn9	1	Italjano nemecka gamatjka	1
			Litürge latjnskij j ge-eskj	2	Kerne rajte {praha	1
			Biblja nemecka Norjmberska	1	Kornelij Nepos	1
			Biblja nemecka Ulmska	1	(?) trajb	1
			Testamente latjnske j nemecke	2	Caub9 Arct9	1
			Bjblj {e hystorie	1	Flug	1
			Gamatjka slaveno nemecka	1	Novum Testamentum	1
			Gamatjka nemecka j taljanska	1	Baher9 Haus9	3
			Bj {jng Gografia u 9 -astj	1	Hant (?)	1
			Doktorjna	1	Porta Erev9	1
			Hilj Hans9 Leben9 unt9 taten9	1	Sensualjum9	1
			Hant9 postj19	1	Ezopj {e fabel	1
			Kuhen gvjhs9	1	Katehjsmus9 Petr9 Kanjsj	1
			Ī rajben {ul9	1	Hra Diurna	1
			Vajn9 Bjhel9	1	Fjsjka Astrologka	1
			Fjzjka astologka	1	Doktorjno	1
			Sjhbare velt9	1	Kuljkan leben	1
			Magzjn	1	Kuhen9 Bah9	1
			Korneljus9 Nepos9	1	Ljht jin (?)	1
			Donatüs9	1	SÖnvola pontj fjkum9	1
			Cajt9 fertrajb9	1	Magzjn9	1
			Cajt9 amendus9	1	Donatüs9	1
			Hre djürne	1	Trakal {ule	1
			Sjben Vajzen9 Hystorie	1	Sjben Vajzen9 Hystorie	1
			Langen9 Gamatjka	1	Vajnt (?)	1
			Fabule Ezopa	1	Mdecjnij {e	1
			Kajzerljhe gamatjk9	1	Kaqjhjzjs9	1
			Sak9 atlaz9	1	yalmj	1
			Kerne taj-er9 {jrahe	1	Ofjcjum9	1
			Orqodoxa konf esio troÄzj-en	1	Binc Efen	1

				Lazarovj-9 Vokabularum9	1	Vjenen9 Vert{aft	1
				Kanjzj rjnskj9 katjhjzjs9	1	Sjlabus9 Vokabularim9	1
				Klrjoze cauber arct9	1	Biblia fjjgura	1
				Biblia fjjgurata	1	Katalogus Ljbrarum9	1
				Port9 der Eren9	1	Podrumar9	1
				Men{ljhe Klughajt9	1	Evgelie e Luke	1
				Sõlbola Ponthfjklm9	1		
				Nemeckj yaltjr9	1		
				Officium Hblomedat9	1		
				Extrakt9 medjn{j en9 fama	1		
				Antlajtung9 jn absjh auf dj bjnen vjrt{aft9	1		
				Evgelie e Lukj na turskom9	1		
				Gunt9 untlersece lber vjndef en9	1		
Свега 1751. године	68	Свега 1782. године	78	Свега 1783. године	345	Свега 1785. године	342

Уочава се да је манастирска књижница непрестано повећавала број књига. Што се тиче садржине књижног фонда ту су на првом месту биле богослужбене књиге, рускословенске редакције, које су у почетку чиниле главни део манастирске библиотеке. Тек после знатнијих увоза богослужбених књига из царске Русије, почео је да се повећава број руских богослужбених књиге али и других руских књига које су биле у црквену употребу као на пример збирке проповеди. Упоредо са куповином руских књига, манастирско братство почело је куповати и књиге, претежно на немачком језику, а нису изостајали из библиотеке ни значајни лексикони, грчке и румунске богослужбене књиге. Сама физиономија манастирске библиотеке за свега тридесетак година повећана је за скоро шест пута, што делује зачуђујуће, али ако се има у виду да су у прва два инвентара бележене само богослужбене књиге, које су се налазиле у цркви, а у друга два инвентара целокупни књижни фонд који се нашао у манастиру, да се претпоставити да су монаси приликом прва два инвентарисања можда и свесно изоставили уписивање књига које нису користили при богослужењима¹².

Поменути инвентари потичу из времена када су манастиром Бездином управљали Теодосије Веселиновић (1740-1750), Дионисије Живојиновић (1750-1777), Павле Авакумовић (1778-1783) и Герасим Адамовић (1783-1789), који су остали упамћени као веома брижни настојатељи, када је манастирска економија доживела свој процват. То се наравно одразило и на развој књижног фонда у манастиру, које је било условљено материјалним могућностима у датом тренутку. Напоредо са повећањем броја књига, већи део богослужбених књига, које више нису биле у употребу, смештане су са осталим књигама, те је у опису инвентара и јасно одређено топограф-

¹² У прилог томе иде и запис у донацији књиге *Театрона*, којег је извесни Јован Мануиловић поклонио манастиру 5 јула 1747. године али који се не налази поменут у првом поменутом инвентару из 1751. године.

ско место где су оне чуване. Ако је реч о црквеним књигама онда су оне са сигурношћу стојале у цркви, јер су их тамо монаси користили, а убележавање појединих богослужбених књига у осталих световних жанрова, недвосмислено сведочи да су ове похрањиване у близини игуманске собе где се налазила библиотека. Комисија је приликом инвентарисања 1783. године описала постојеће предмете у *библиотеци и канцеларији архимандритској* што додатно сведочи да је у том периоду постојао јасно одређени простор где су смештене све књиге, изузев оних које су монаси користили при богослужењима. Осим тога само инвентарисање библиотеке указује да су књиге сврставане према језику на ком су написане (славенске, греческе, влашке, немеске, турске итд). Ређе је уписиван аутор, година издања скоро да се и не помиње, а поједине богослужбене књиге уписане су са местом штампања (кијевски, московски, римнички итд.)

Од великог значаја су податци о опремању библиотеке, набавци нових књига и обнови дотрајалог књижног фонда. Приликом свођења завршних рачуна 1757. године убележен је податак да се из манастирске касе утрошило 2 форинта и 30 крајцаре за *opravu strasnag Evangelä*. Исте године, 15 јула, купљена су за 18 форинти три лексикона и немачка библија¹³. Дана 6 септембра 1760. године купљен је у Темишвару *Lexikon9 ekonomij-eskiј* за 6 форинти и 30 крајцаре¹⁴. У Темишвару је такође купљена 20 јула 1789. године по цени од 1 форинте и 30 крајцаре књига *Hrvatska Bogoslovija*¹⁵. Такође забележено је и куповање књига чији се наслови не могу тачно одредити, као на пример 18 септембра 1775. године купљена је 1 *knjiga `utozlatna* за 4 форинти и 30 крајцара¹⁶. Истраживајући старе богослужбене књиге које су се у манастиру налазиле до друге половине двадесетог столећа, опажа се да су појединци на белинама унутрашњих корица убележавали податке који доносе новине што се тиче настанка и обогаћивања књижног фонда. Тако на минеју за месец јануар (инв. бр. 1974, стране 1-17) постоји запис да га је купио игуман Тимотеј за време епископа Николаја Димитријевића¹⁷. Из расположиве архивске грађе може се одговорити само делимично, како је манастирска библиотека дошла у релативно кратком периоду у посед тако завидног броја књига. Поред наслеђеног књижног фонда овде свакако треба имати и на уму и поклоне или разне заоставштине, које је манастир уживао од стране верника. Тако је извесни Јован Мануиловић поклатио манастиру за по-

¹³ АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Rest9 0e prjhdov9 j rashodov9 na 1757 1]to.

¹⁴ АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Rest9 0e prjhdov9 j rashodov9 na 1760 1]to.

¹⁵ АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Rest9 0e prjhdov9 j rashodov9 na 1789 1]to.

¹⁶ АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Rest9 0e prjhdov9 j rashodov9 na 1775 1]to.

¹⁷ АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске*, (SãÄ knjga glaglenaÄ Mjneј mš9 iančaria manastjra Bezdjna kĭphsÄ prj gspodjnu arhјereĖ NjkolaĖ tenj { varskom9 j gspodjnĭ otčU TjmotqeĖ gdĭ 1736)

мен својих покојника књигу *Театрон исторически* 1747. године¹⁸, епископ арадски Синесије Живановић, даровао је *Правила молебнаја* 25 јуна 1763. године¹⁹, а барон Арсеније Сечујац са супругом Јелисаветом од Новаковић поконио књигу *Богородице Дјево* 1788. године²⁰. Друге пак, књиге су биле својина појединим монаха, те су оне тек после њиховог упокојења прешле у својину манастирске библиотеке и сходно томе нема их забележених у првим инвентарима²¹.

Као што је и намена сваке библиотеке да освећује и просвећује народ, тој намени је убрзо притекла и ова манастирска библиотека. Осим чувања старих и вредних књига и рукописа (попут Номоканона), библиотека је позајмљивала своје књиге читаоцима за духовно и културно узрастање српској омладини. Запис анонимног читаоца употпуњује тврдњу да је манастир својим делотворним радом употпуњавао просветитељску мисију Хабзбуршке монархије и за време настојатеља Максима Секулића, заменика темишварског епископа Петра Петровића²². Науку је црпио из ове библиотеке и ученик духовне семинарије алексадроневке Михајло Каменски 1791. године²³.

Друге половине двадесетог столећа цела библиотека манастира Бездина похрањена је на чување и постала саставни део библиотеке Епархије

¹⁸ АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске, Театрон*, инв. бр. 1976, стране 1-7: (Sã knjga qeatron9 istorj-eskij Manastjra Stagv Bezdjna hrama v9 Hda v9 hram9 Pšoj Bogrodj-cj, prjlo`jE v9 dar9 Joan Manljlovj-9 za vospomjnanã ousop{jh9 Èla 5/1747 gdjnu);

¹⁹ АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске, Правила молебнаја*, инв. бр. 1652, стр.1-12 (Smjrenij Sjnesã epjskop9 Aradskij, svoegv trũda Stoj objtelj bezdjnskoj v9 dar9 za moljtvũ darova19 meseca Ènã 25 og 1763 gda, v toj `e objtelj prjlu-jv{jsã);

²⁰ АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске, Богородице Дјево*, инв.бр. 1763, стр. 4, (Egv Vjsokorodje Gspodjn9 Arsenij Se-uãC9 baron ot9 Hertelendj j general9 j suprug9 Egv Gspo`a Eljsaveta ce Novakovj-9 darova{a siE kngi Mštjru Bezdjnu za vospomnhanie svoje 8 septembra 1788. Gerasjm9 Adamovj-9, arhjmndrjt9 Bezdjnskij)

²¹ АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске, Проповеди Светог Јована Златоустог*, инв. бр. 1719, стр. 1-2 (Jz knjg9 Dõonjsã @ jvojnovj-a arhjmndrjt9 Bezdjnskagv 1751 g); *Ирмологија*, инв. бр. 1987, белина предње корице (Sã knjga iermologija est9 dũhovnka Tjmtota ieromonaha Bezdjnskagv 1759 jz knjg9 Manastjra Bezdjna); *Опичинска наредба о злочинствима*, инв. бр. 1102, предња корица, (Sã knjga Gerasjma Adamovj-a arhjmndrjt9 Bezdjnskagv, 1788); *Псалтир*, инв. бр. 1920, белина предњег омота, (Sã knjga est9 Tjmtota, duhovnka, ieromonaha Bezdjnskagv, 1799 gda).

²² АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске, Житија Светих*, инв. бр. 2031, белина предњег омота (Ova knjga `itia svãt`oh9 otec9, Stia objtelj Manastjra Bezdjna darova mne Gspodjn9 pre-estnej{j otec9 j veljkij moj j blagd]telj Gspodjn9 Maxjm9 Sekulj- arhjmndrjt Stoj Objtelj Manastjra Bezdjna na pro-jtanje. 15 Avgusta 1799 gd);

²³ АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске, Краткаја правила за изученије јазика*, инв. бр. 1184, белина предњег омота (Alexandronevskoj semjnarij retorjkj Mjahj19 Kamenskij 1791 gda januarja 14).

темишварске, што је додатно допринело њеном очувању и омогућује даље истраживање развоја ове значајне књижнице међу Србима у Банату. Са сигурношћу је ова библиотека знатно повећала број и заступљене жанрове својих књига, који је главни циљ даљих истраживања у области библиотекарства.

Библиографија

Архивска грађа

АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Reest9 ce prjhodov9 j rashodov9 na 1757 l]to.

АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Reest9 ce prjhodov9 j rashodov9 na 1760 l]to.

АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Reest9 ce prjhodov9 j rashodov9 na 1789 l]to.

АСПЕТ – Фонд *Манастир Бездин*: Reest9 ce prjhodov9 j rashodov9 na 1775 l]to.

АСПЕТ – Фонд, *Записи и натписи на старим богослужбеним књигама Епархије темишварске*

Inventariŭm´ ce veSej dvj`jmjh´ j nedvj`jmjh´ veljkagw vjda obr]taÈŠisĪ bo pristavleniÈ Arhimandrjta àeodosā Veseljnovj-a, vo Sto Vovedenskom´ Mĭstjr] Bezdjn] ia`e evjdentjrasĪ 751 gw 9 gw ianĪ sl}dovateln}!

Opjsanē veSej Crkovnjh´ v´ Mĭstjr] ia`e obr]taÈt´ v´ konc] segw 782 l]ta.

Inventariŭm´ veSej j prjtĀ`anāĪ` dvj`jmjh´ j nedvj`jmjh´ Mĭĭjra Bezdjna, iako j opjsanie Crkve j pro-ag zdanja tog, v´ l]t] 783 prj cehodŪ jz Mĭĭjra Egv PreosŠenstva Ōĭjna PaŌla Avakŭnovj-a Èpĭskopa pakra-kog, bi v{eg arhjmandrjta seĀ obi telj Bezdjna.

Inventariŭm´ veSej prjta`anāĪ` dvj`jmjh´ j nedvj`jmjh´ Mĭĭjra Bezdjna, iako j opjsanie Crkve j pro-ag zdanja tog, v´ l]t] 785; Ubw.

Литература

Пузовић, 2014: В. Пузовић, *Утицај духовног регуламента (1721)на свештеничка и монашка правила митрополита београдско-карловачког Вићентија (Јовановића)*, у Зборник Матице Српске за историју, 90, Нови Сад, 2014, pp. 37–54.

Давидов, 1989: Д. Давидов, *Стилски преображај фрушкогорских манастира*, у Манастири Шишатовац, Нови Сад, 1989, pp.41–56.

Војновић, 2018: Ж. Војновић, *Библиотека манастира Бездина према инвентару из 1783. године*, у Темишварски зборник, 10, Нови Сад, 2018, pp. 95–116.

Војновић, 2013: Ж. Војновић, *Преображај библиотеке српских манастира на подручју Карловачке митрополије у XVIII веку*, у Читалиште, 23 (новембар, 2013), pp. 45–51.

Војновић, 2014: Ж. Војновић, *Како написати историју српских манастирских библиотека*, у Гласник Народне библиотеке Србије, 2014/15, стр. 97–106.

- Самарџић, 1989: Р. Самарџић, *Фрушкогорски манастири у српској историји*, у Манастри Шишатовца, Нови Сад, 1989, pp. 11–19.
- Бугарски, 1999: С. Бугарски, Љубомир Степанов, *Манастир Бездин*, Савез Срба у Румунији, 1999.
- Денић, 1989: Ч. Денић, *Библиотека манастира Шишатовца*, у Манастри Шишатовца, Нови Сад, 1989, pp. 397–410.

Saša Jašin

BOOK FUND OF THE BEZDINA MONASTERY IN THE XVIII CENTURY

Summary

One of the most important monasteries of the Karlovac metropolitanate, which throughout its centuries of existence gave the Serbian Orthodox Church more hierarchs and patriarchs, who played a significant role in the cultural and spiritual enlightenment of Orthodox Christians in Banat. Starting from the summary inventories and accounts of this monastery from the second half of the 18th century, the book fund, which the brotherhood of the monastery delivered from Russia, can be described in detail, which was the only reliable source of delivering books for worship in that period. In order to clarify the circumstances under which this library was created, it is worth emphasizing the importance of this book fund, as a witness to the cultural and religious tendencies in the Serbian people during the second half of the 18th century.

Keywords: Monastery Bezdin, book fund, Banat.